**Tipologia activităților didactice care
valorifică nivelul de dezvoltare a
expresivității vorbirii elevilor din clasele
primare**

**Typology of teaching activities that values the
level of developing the speech expressivity of
primary school students**

**Tatiana-Irina Iana,
profesor pentru învățământul
primar, Slatina, România,
doctorandă,
UPS „Ion Creangă”, Chișinău,**

ORCID: 0000-0002-2540-8753

CZU: 372.461:373.3

Rezumat

În articol este abordată problema tipologiei activităților didactice care valorifică și evidențiază nivelul de dezvoltare a expresivității vorbirii elevilor din clasele primare. Aceste activități constituie cadrul metodic pentru obiectivele de referință urmărite, conținuturile învățării caracteristice dezvoltării competențelor de comunicare orală și scrisă și stimularea creativității elevilor. Vom prezenta succint caracteristici, forme și valențe formativ-educative ale acestor tipuri de activități.

Cuvinte-cheie: activitate didactică, competență, caracteristici, forme, valențe formativ-educative, expresivitate, abordare expresivă, scriere reflexivă.

Abstract

The article addresses the typological problem of teaching activities that capitalize on and highlight the level of development of speech expression of primary school students. These activities constitute the methodical framework for the reference objectives pursued and with the contents of the learning characteristic of the competence development of oral and written communication and the stimulation of the students' creativity. I will briefly present the characteristics, forms and formative-educational values of these types of activities.

Keywords: didactic activity, competence, characteristics, forms, formative-educational valences, expressiveness, expressive approach, reflective writing.

Introducere. Noua viziune curriculară pretinde structurarea unor activități didactice prin intermediul cărora elevii pot învăța și pot exersa/utiliza/aplica ceea ce au învățat. Cadrul didactic trebuie să aibă în vedere, în proiectarea și desfășurarea lecțiilor, activități de asimilare/structurare a cunoștințelor și capacităților și activități de comunicare globală.

Competența de comunicare. Mai întâi, vom defini competența de comunicare, concept care informează structura programelor și care ar trebui să

determine și configurația sau orientarea activităților didactice.

Competența de comunicare este definită ca *modus operandi*, ca mod de a actualiza și de a orchestra cunoștințe și capacități în vederea realizării înțelegerii/comprehensiunii și producerii de text [3]. Resursele competenței sunt reprezentate de cunoștințe (a ști că), capacități (a ști cum) și atitudini (a ști să fii). Formarea competenței de comunicare nu se limitează însă la asimilarea de cunoștințe și de strategii și la formarea de atitudini. În procesul didactic, fundamentală este și practicarea lor în contexte diverse și semnificante: o finalitate atinsă prin intermediul activităților de comunicare globală. „Activitățile de structurare/asimilare de cunoștințe și capacități” [6, p. 36] urmăresc învățarea unor date, concepte și strategii ce permit înțelegerea și abordarea fenomenului lingvistic și a celui literar. Ele se împart în: lecții/secvențe de lecții care transmit informații și urmăresc formarea de concepte (informații despre vocabular, despre structura unor texte, despre autori, formarea unor concepte gramaticale sau de teorie literară); lecții care abordează formarea unor capacități, învățarea unor strategii (strategii de analiză gramaticală; strategii de citire și scriere a unor cuvinte, propoziții și fraze; strategii de lectură și

interpretare de text; strategii de producere de text; identificarea ideilor principale, povestirea, descrierea etc.). Activitățile care vizează asimilarea de cunoștințe integrează demersurile clasice (inductiv, deductiv, dialectic) și folosesc tehnici specifice metodelor dogmatică, socratică sau activă. În formarea capacităților, tehnica optimă este modelarea, iar tiparul de structurare a lecției este cel formalizat de Jocelyne Giasson [4]. Evaluarea activităților de structurare se realizează continuu și sumativ, prin tehnici variate, clasice și moderne: de la exercițiu la portofoliu sau proiect, de la evaluarea realizată de învățător la cea efectuată de colegi sau de autoevaluare etc. „Activitățile de comunicare globală” vizează exersarea și cizelarea competenței de comunicare. Exemple: activități de exprimare orală (realizarea unor expuneri, dialoguri, simulări, jocuri de rol etc.); activități de lectură și de producere de text nonliterar (lectura unor invitații, afișe, articole, discuții orale pe teme diverse) sau de text literar (compunerea liberă); activități de lectură și de interpretare a textului literar epic sau liric. Pentru aceste tipuri de activități, o strategie consacrată este jocul didactic/de rol, care permite reproducerea, cât mai fidelă, a unui plan al realității. În rest, tehnicile sunt cele impuse de specificul domeniului (tehnici specifice

lecturii textului literar, tehnici specifice producerii de text nonliterar sau literar etc.). În privința evaluării, susțin eficiența agendelor deschise, structurate ca grile de evaluare, prezentate elevilor înainte de desfășurarea activității; acestea pot fi modelate pentru a susține autoevaluarea și/sau evaluarea, realizate de colegi sau de învățător [5, pp. 25-30].

Tipologia activităților

didactice. Activitățile didactice specifice studiului limbii române, prin care se poate exersa dezvoltarea comunicării expresive, sunt: povestirea; convorbirea; memorizarea; jocul didactic; dramatizarea; audiția; șezătoarea. *Povestirea* este o activitate didactică specifică pentru exersarea actului comunicării. I se asociază și termenii *expunere/relatare*. Este o metodă de învățare în care predomină elemente narative și este o specie a genului epic în care se relatează o întâmplare. Distingem două forme ale povestirii: povestirea profesorului și povestirea elevilor. Cea dintâi constituie o sursă de informare pentru elevi, model de comunicare la toate nivelurile (al pronunțării, al intonației, al lexicului, al expresivității stilistice, al corectitudinii gramaticale, al clarității expunerii) și dezvoltă imaginația, capacitatea de exprimare și creativitate a elevilor. Cea de-a doua constă în reproducerea liberă a unui

text cunoscut, formează deprinderi de ordonare logică a ideilor, de exprimare orală corectă, dezvoltă imaginația, atenția, logica gândirii, stimulează creativitatea, creează stări și trăiri afective. *Convorbirea* dezvoltă comunicarea în grup. Este o activitate complexă prin: exigențele implicate de activitățile învățătorului/elevilor, tematica variată și sfera informațiilor, exersarea comunicării prin dialog. Convorbirile pot fi clasificate: a) după sarcina didactică implicată, în convorbiri în care se completează/se fixează/se sistematizează/se verifică și se apreciază cunoștințele, deprinderile și competențele elevilor; b) după tematica implicată, în convorbiri pe teme etice/literare/artistice; c) după forma de organizare: frontale, cu grupuri distincte (în funcție de nivelul și dificultățile de exprimare a lor), individuale (conținutul fiind orientat spre dificultățile de pronunțare, spre corectitudinea gramaticală a exprimării elevilor, spre nivelul de cunoștințe și deprinderile de comunicare). *Memorizarea* dezvoltă capacitățile de comunicare ale elevilor. Se realizează: după auz (în clasa pregătitoare, când elevii nu știu să citească); independent (pe baza citirii cu voce tare sau în gând de fiecare elev); fragmentară, pe unități logice; integrală, dacă textul este scurt, accesibil. Constă în: citirea/recitirea-

model a textului cu pronunție clară, intonație adecvată conținutului și exprimarea pauzelor logice și psihologice; analiza conținutului de idei și de imagini prin convorbiri referitoare la conținut, explicarea cuvintelor și expresiilor noi, a unor sensuri figurate sau simboluri; întuirea ilustrațiilor reprezentative pentru conținutul imagistic al textului; memorarea propriu-zisă prin repetarea versului/strofei/textului integral și utilizarea tehnicii reluărilor alternative; evaluarea activității de memorizare prin recitarea de către elevi, care vor fi apreciați, încurajați, stimulați, recompensați. În evaluarea recitării, profesorul va avea ca indicatori calitățile acesteia: pronunțarea corectă și clară a cuvintelor, intonația adecvată a semnelor de punctuație și a sensului exprimat de conținut, exprimarea pauzelor logice și afective, mimica și gestică discrete, dar expresive [7]. *Jocul didactic* este o activitate cu multe valențe educative: îmbină activitatea de învățare cu forma distractivă, atractivă a jocului; stimulează gândirea, imaginația, creativitatea; asigură antrenarea și implicarea fiecărui elev în activitatea de instruire și educare. Prin activitatea ludică se realizează mai multe obiective care vizează formarea și dezvoltarea capacităților de comunicare, cum ar fi: exersarea aparatului fonator în

scopul formării unei pronunții corecte și clare a sunetelor, a silabelor, a cuvintelor; dezvoltarea și activizarea vocabularului elevilor; cunoașterea sensului cuvintelor și folosirea corectă a acestora în diferite contexte; nuanțarea vocabularului prin categoriile semantice: antonime, sinonime, omonime și sensurile figurate ale cuvintelor; cultivarea exigenței pentru respectarea corectitudinii gramaticale sub aspectul formei și al structurii logice; dezvoltarea expresivității vorbirii prin crearea dirijată a figurilor de stil; educarea memoriei, atenției, imaginației, disciplinei; în concluzie, are loc educarea elevilor în sensul civilizației comunicării și al esteticii comunicării. *Dramatizarea*, ca tip specific de simulare, se bazează, în esență, pe utilizarea adecvată a mijloacelor și procedeeleor artei dramatice, adaptate la particularitățile de vârstă ale elevilor și la forma de exprimare a unor conținuturi prevăzute în programele școlare. Proiectarea acestei activități didactice angajează procedeul jocului de rol. Dramatizarea și jocul de rol îi introduc pe micii elevi în pielea personajelor pe care le interpretează, le formează comportamente și caractere. Dramatizările însoțite de costumație și recuzită speciale au valențe mult mai bogate. Aceste dramatizări sunt, de cele mai multe ori, însoțite de mimică și gesturi, contribuind astfel și la cultivarea

comunicării nonverbale. Jocul de rol antrenează intens copilul în stimularea și exercitarea vorbirii expresive, fără ca el să conștientizeze acest efort, contribuie la activizarea vocabularului, la nuanțarea pronunției, facilitează formarea unor noțiuni și însușirea de construcții gramaticale. Dramatizările povestirilor istorice cultivă sentimentul patriotic și al dragostei față de țară și valorile noastre naționale, ca adevărate modele de viață și moralitate. Textul literar oferă admirabile clipe de audiere a unui fragment expresiv presărat cu figuri de stil care emoționează copilul [2]. *Șezătoarea* este o formă de activitate colectivă, atractivă, recreativă și dinamizatoare, potrivită pentru realizarea cu succes a obiectivelor propuse în domeniul dezvoltării comunicării și expresivității vorbirii: creează cadrul favorabil pentru manifestarea liberă a competențelor elevilor; solicită, cu precădere, funcția de comunicare a limbajului atât în formă monologată, cât și în formă dialogată; implică în comunicare chiar și pe elevii care manifestă reticențe în cadrul altor tipuri de activități, oferindu-le un cadru festiv, o anumită notă distinctivă în care se implică și ei; reprezintă o modalitate eficientă de îmbogățire a cunoștințelor și, implicit, de cultivare a capacităților de exprimare expresivă prin conținutul informațional și

prin cele mai accesibile producții literare, ca: poeziile, snoavele, ghicitorile, poveștile, basmele, proverbele și zicătorile studiate, consultate; oferă, într-un cadru plăcut, o bogăție de idei, impresii pe care elevii le trăiesc autentic, spontan și sincer; stimulează și educă atenția voluntară și capacitatea de rezistență la efort prin intervenția la momentul oportun prin răspunsul sau rolul pe care îl îndeplinește fiecare elev; contribuie la realizarea laturii estetice și morale a personalității elevului prin conținutul de idei și modul de manifestare în timpul șezătorii; se dezvoltă funcția expresiv-emoțională a limbajului prin crearea și adăugarea unor noi condiții favorabile, cum ar fi: lectura artistică, declamarea, dansul și cântecul, ca puternici stimulenți ai sensibilității estetice în comunicare.

Abordarea expresivă: compunerea liberă și scrierea reflexivă. Abordarea expresivă atribuie scrierii valoare de activitate esențială în procesul de dezvoltare personală a elevului. Prin intermediul acestei perspective, didactica integrează problematica celui care scrie și precizează specificul redactării în termeni de act prin excelență creativ. Activitățile didactice situate sub incidența perspectivei expresive sunt cele care vizează producerea de text literar. Accentul cade pe desăvârșirea funcției

expresive/personale și poetice a limbajului, iar strategiile de construcție a unor astfel de texte impun renunțarea la modelul linear, reprezentat de cele patru etape consecutive. Didactica structurează, la acest nivel, modelul de redactare cu următoarele etape: alegerea temei; scrierea liberă; seria rescrierilor; corectarea variantei finale și editarea ei; lectura textului. Cadrul predilect pentru aceste activități este atelierul de scriere, care permite realizarea unor texte integrale: povestiri, basme, poezii lirice, mici scenete etc. Mai mult, scrierea creativă poate fi integrată în orele de lectură, cu scopul de a fixa elemente de teorie literară (acțiunea, personajul, dialogul, comparația, inversiunea, repetiția, punctul culminant, deznodământul). Activitatea de compunere liberă poate fi integrată și în orele ce vizează asimilarea elementelor de construcție a comunicării. Acest text se numește compunere gramaticală și se asociază compunerii lexicale. Sub incidența abordării expresive se alătură și speciile *scrierii reflexive*: narațiunea personală (categorie ce reunește amintirile, mărturisirile și autobiografiile) și jurnalul (jurnalul personal, jurnalul de lectură, jurnalul clasei). Aceste forme de scriere au valențe formative indiscutabile: elevii au posibilitatea de a exersa forme de expresie diverse, pot vorbi despre ei înșiși și se pot

cunoaște. Categoria scrierii reflexive este prezentă indirect în documentele actuale, începând din clasa a III-a [8].

Concluzii. Activitățile didactice prezentate au rolul de a măsura nivelul de dezvoltare a expresivității vorbirii elevilor din clasele primare. Folosirea resurselor expresivității vorbirii la nivelurile structurii fonetice, structurii lexicosemantice, structurii gramaticale și al contextului cu înțeles complet asigură realizarea unei exprimări corecte, nuanțate și expresive. Respectarea normelor gramaticale în elaborarea vorbirii, proprietatea termenilor, bogăția lexicală, dicția corectă, intonația expresivă, gestică adecvată sunt condiții fundamentale ale exprimării corecte în relația de comunicare și conferă vorbitorului personalitate și stil.

Bibliografie

1. BARBU, Marin (coord.). Metodica predării limbii și literaturii române – învățământ învățământ. Craiova: Editura Gheorghe Alexandru, 2003, pp. 175-181.
2. CIOARĂ, Nicolae. Valențe educative ale dramatizării și jocului de rol ca metode de realizare a activităților de educare a limbajului în ciclul primar. În: EDICT – Revista Educației, 2019, nr. 1. Editura Agata.

3. COLLÈS, Luc et alii (coord.).
Didactiques des langues romanes. De
Boeck-Duculot. Bruxelles, 2000.
4. GIASSEN, Jocelyne. La
compréhension en lecture. De Boeck-
Wesmael. Bruxelles, 1990.
5. PAMFIL, Alina. Limba și literatura
română în școala primară. Perspective
complementare. Pitești: Paralela 45,
2009.
6. SIMARD, Claude. Éléments de
didactique du français, Langue
première. De Boeck et Lancier.
Montreal, 1997.
7. Programa școlară pentru disciplina
C.L.R. clasa pregătitoare, clasa I și
clasa a II-a. OMEN 3418/19.03.2013,
București, 2013.
8. Programa școlară pentru disciplina
Limba și literatura română clasele a
III-a și a IV-a. OMEN
5003/02.12.2014, București, 2014.